

Частина 1

Гріховний плід

I

Напередодні празника Святого Сімона корабель Борда, сина Петера, кинув якір біля коси неподалік від Біргсі. Абат Улав із Нідаргольма сам приїхав до берега, щоб зустріти свого родича Ерленда, сина Нікулауса, і його молоду дружину. Молодята мали провести ніч у Вігт як гості абата.

Ерленд вів за руку свою бліду знесилену дружину по дерев'яному настилу, що хитався під ногами. Абат жартував про складність морських подорожей, а Ерленд, сміючись, відповів, що його дружина, напевно, понад усе мріє про ліжко, яке непорушно стоятиме біля стіни. Крістін намагалася усміхнутися, але подумки клялася, що ніколи більше не ступить на корабель. Її нудило, коли Ерленд навіть просто наближався до неї – від нього тхнуло морем і кораблем, його волосся було тверде й липке від солоної води. Він був у захваті від плавання, а гер Борд лише сміявся. Там, у Мере, де зростав Ерленд, хлопці з дитинства часто виходили в море на човнах. І він, і Борд, звісно, співчували Крістін, але далеко не так, як їй би того хотілося. Вони казали, що морська хвороба мине, коли жінка звикне до хитавиці, але впродовж усієї подорожі бідоласі ліпше не ставало.

Наступного ранку, коли вони вирушили далі, Крістін здавалося, що земля під ногами досі хитається. Вони йшли то вгору, то вниз, перетинали глиняні морени, а коли вона підводила очі, щоби поглянути на хребет попереду, їй ввижалося, буцімто

небосхил перетворився на хвилі, підносячись і знову занурюючись у блакить зимового ранкового неба.

Вранці у Вігт прибуло багато друзів і сусідів Ерленда, щоби провести молодят додому, тож їхали вони у великому товаристві. Копита коней били по землі, затвердлій від морозу, як залізо. Пари здіймалися від людей і тварин, іній укривав шерсть коней та хутра на плечах вершників.

Ерлендове волосся, як і абатове, теж покривав іній, а його обличчя розпашіло після ранкової випивки та крижаного вітру. Сьогодні він був убраний у весільний одяг, і мав такий молодий і щасливий вигляд, що аж сяяв, а радість і безтурботність чулися в його дзвінкому голосі, коли він гукав до гостей і сміявся разом із ними.

Крістін затремтіла всередині від суму, ніжності і страху. Її досі нудило після подорожі; вона знову відчула знайомий пекучий біль у грудях, що виникав тепер щоразу, коли вона щось їла чи пила. Мороз проймав її до кісток; глибоко в душі тяжким каменем лежала образа на Ерленда, який, схоже, лише радів. Але тепер, коли вона бачила, з якою дитячою гордістю і збудженням він привозить її додому як дружину, гіркий жаль зворушив її серце, а груди пройняло співчуття. Якби ж вона сказала чоловікові все ще тоді. Але Крістін усе-таки хотіла, щоб він зрозумів сам – вони не уникнуть приниження за свої вчинки.

А ще боялася батька. Гадала, що після весілля вони вирушать далеко і вона довго не бачитиме рідних місць – принаймні доки балачки про неї не вщухнуть.

Та тепер вона усвідомила, що все буде набагато гірше. Ерленд казав про великі гостини в Гусабію, але їй не здавалося, що це буде друге весілля, а гостями будуть ті, серед кого вони житимуть – їхню повагу та прихильність варто здобути. То були люди, які впродовж багатьох років на власні очі бачили нерозсудливі вчинки Ерленда. Він був переконаний, що тепер реабілітувався в їхніх очах і зможе посісти місце серед рівних. Однак його висміюватимуть усюди, коли стане відомо, що він скористався своєю нареченою ще до вінчання.

Абат нахилився до Крістін.

– Ви маєте похмурий вигляд, Крістін, донько Лавранса. Ви ще не оговталися після морської подорожі? Чи, може, сумуєте за матір'ю?

– О так, отче, – тихо відповіла Крістін. – Напевне, я думаю про матір.

Вони доїхали до Скауна. Дорога вела вгору схилом гори. Під ними, у долині, стояли ліси дерева, білі й пухнасті від інею; він виблискував у сонячних променях, а внизу виднілися відблиски маленького блакитного ставка. Незабаром товариство виїхало з гаю. Ерленд показав уперед:

– Отам Гусабю, Крістін. Бачиш? Нехай Бог подарує тобі там багато щасливих днів, дружино! – тепло промовив він.

Перед ними розкинулися білі поля. На широкій терасі посеред гірського схилу стояв маєток. Найближче до них була невелика кам'яна церква світлого кольору, а трохи південніше – довгий ряд великих будівель. Дим звивався з коминів у морозному повітрі. Коли їхня процесія наблизилася, у церкві залунали дзвони, і люди юрбами вибігли з подвір'я, вигукуючи та махаючи руками. Молоді чоловіки, що супроводжували весільну процесію, загриміли зброєю, і ось, у вирі стуку, брязкоту, голосного сміху й гамору, вершники помчали до двору господаря.

Вони зупинилися перед церквою. Ерленд підняв свою наречену із сідла й повів до дверей, де на молодят уже чекали священники та церковні служителі. У храмі було холодно, світло проникало лише крізь вузькі вікна, і тому полум'я свічок у хорі здавалося тьмяним.

Коли Ерленд відпустив її руку й відійшов на чоловічий бік, а вона приєдналася до групи жінок, убраних у святковий одяг, Крістін охопило відчуття самотності й страху. Служба була надзвичайно урочистою. Але Крістін замерзла, і їй здавалося, що її молитви не підносяться вгору, а повертаються назад, гнітючим тягарем падаючи їй на серце. Вона подумала, що, мабуть, вінчатися саме в день Святого Сімона, покровителя людини, з якою вона повелася так жорстоко, – не дуже добре.

Від церкви вся юрба вирушила до маєтку: спочатку йшли священники, за ними – Крістін та Ерленд, тримаючись за руки, далі – гості, пара за парою. Але Крістін була така розгублена, що майже не зважала на те, яким було її нове господарство. Двір здавався довгим і вузьким; будівлі стояли двома рядами вздовж південної та північної сторін. Вони були величезні, тісно прилягали одна до одної, але мали старий і занедбаний вигляд.

Люд зупинився біля дверей головного будинку, і священники окропили подружжя свяченою водою. Тоді Ерленд повів Крістін усередину, крізь темний передпокій. Праворуч раптом розчинилися двері, і Крістін ступила в сяйво світла. Вона пройшла крізь поріг і стала поруч із чоловіком у його вітальні.

То була найбільша світлиця, яку вона будь-коли бачила. У самому центрі, просто на долівці, палахкотіло багаття, і воно було таке довге, що на обох кінцях кімнати палав вогонь. Тут було стільки місця, що стелю підтримували різьблені стовпи. Для Крістін ця зала більше скидалася на храм чи королівський палац, ніж на сільську хату. Вздовж східного кінця будівлі, між стовпами, були вбудовані спальні ніші, а посередині стіни тягнулася лава з почесним місцем господаря.

У всій залі палало безліч свічок – на столах, заставлених срібними келихами та тарелями, у свічниках, закріплених на стінах. За стародавнім звичаєм між гобеленами висіли щити й мечі. Над місцем Ерленда стіна була завішана оксамитом, і саме там чоловік у парадному вбранні повісив меч Ерленда, інкрустований золотом, та його білий щит із червоним левом, що скаче.

Слуги допомогли гостям зняти верхній одяг. Ерленд узяв дружину за руку й повів її до вогнища, а гості півколом стали позаду них. Уперед вийшла кремезна жінка з привітним обличчям, розправила Крістін її довгу вуаль, яка трохи зім'ялася під плащем. Коли Крістін відступила назад, пані шанобливо вклонилася молодій господині й усміхнулася. Ерленд відповів їй кивком і усмішкою, а тоді глянув на дружину. Тієї миті його обличчя було таким гарним, що Крістін відчула, як її серце стислося від жалю. Вона знала, що саме тоді він думав лише про неї – бачив, як вона стоїть у його домі, у червоній весільній сукні,

з довгою білою вуаллю, що спадала на плечі. А ще цього ранку нареченій довелося щільно обмотати живіт тугим поясом під одягом, аби сукня сіла як треба. Перед дзеркалом Крістін натирала щоки червоною маззю, яку дала їй фру Осгільд, і водночас із боєм думала, що Ерленд наче зовсім не помічає її, відколи вона стала його. Він досі нічого не зауважив.

Коли молоде подружжя стояло, тримаючись за руки, священники обійшли всю залу зі святою водою, благословляючи оселю, вогнище, постіль і трапезний стіл.

Потім служниця винесла зв'язку ключів і передала їх Ерлендові. Він почепив важке кільце на пояс Крістін – і тієї ж миті ніби хотів поцілувати її, але стримався. Чоловік підніс до вуст великий ріг, облямований золотом, і вигукнув:

– Здоров'я та щастя тобі у твоєму домі, дружино моя!

Гості веселилися і сміялися, коли Крістін теж випила й, за звичаєм, плеснула залишок вина у вогонь.

Тоді заграли музики, і, у супроводі весільних мелодій, Ерленд, син Нікулауса, повів свою законну дружину до високого почесного місця за столом, де на них чекала святкова трапеза.

На третій день гості почали роз'їжджатися, а на п'ятий, незадовго до полудньої, останні покинули маєток. Тоді Крістін залишилася на самоті із чоловіком у Гусабю.

Перше, що вона зробила, – наказала слугам винести всю постільну білизну, випрати її та відмити стіни навколо ложа, а стару солому – винести та спалити. Відтак вона веліла набити ліжко новою, свіжою соломною і застелити його білизною, яку привезла із собою. Робота тривала до глибокої ночі. Та Крістін наполягла, що так треба зробити й з усіма іншими ліжками в будинку, а шкури – відпарити в лазні. Вона наказала, щоб служниці почали роботу рано-вранці і зробили якнайбільше до неділі. Ерленд лише хитав головою і сміявся, жартома докоряючи дружині за її надмірну акуратність. Але водночас він відчував сором.

Крістін не могла заснути першої ж ночі, хоч священники і благословили їхнє ложе. Ліжко застелили шовковою постілью,

ляними простирадлами, принесли найкращі покривала й хутра, але під усім цим лежала затхла, гнила солома; ліжко кишіло вошами, а в розкішній чорній ведмежій шкурі, що його вкривала, повзали паразити.

За ці дні вона встигла помітити багато чого. За дорогими gobеленами, що прикрашали стіни, балки вкривали сажа і бруд, які не відмивали роками. Страв на бенкеті було вдосталь, але багато з них уже зіпсувалися або ж їх погано приготували. Дрова для вогнища були сирі, тож вони майже не давали тепла, лише диміли, заповнюючи залу їдким чадом.

Повсюди панував безлад. Наступного дня, коли вона з Ерлендом оглядала господарство, їй стало зрозуміло, що після святкової учти в коморах і стайнях залишиться пустка: борошняні засіки були майже пусті. Вона не розуміла, як чоловік утримуватиме коней і всю худобу, якщо навіть для овець не залишилося вдосталь корму.

Проте на горищі знайшлося чимало льону, який лежав там роками без діла. В одній із комор вона побачила купи старої, немитої, смердючої вовни – частину в мішках, частину просто розкиданою. Коли Крістін запустила руку в шерсть, звідти посипалися дрібні коричневі яєчка комах.

Худоба була кволою, виснаженою, хутро рясніло лисими плямами й ранами; Крістін іще ніколи не бачила стільки старих тварин в одному місці. Лише коні мали доглянутий вигляд. Але жоден із них не міг зрівнятися з Гульдсвайном чи Рінгдроттом – жеребцем, який тепер належав її батькові. Сльонгванбауге, кінь, якого їй дали з дому, був найкращим у всій конюшні Гусабю. Крістін не втрималася, обхопила його за шию і пригорнулася до його теплої шерсті.

А місцеві селяни, які зібралися в конюшні, розглядали жеребця і захоплено хвалили його міцні ноги, міцні груди, високий постав шиї, малі витончені вуха й широкий круп. Один старигань із Гімсара поклявся Богом і дияволом, що той, хто кастрував цього коня, скоїв страшний гріх – адже з такого коня вийшов би чудовий бойовий жеребець. Почувши це, Крістін не втрималася і почала вихвалити його батька, Рінгдротта. Він був іще

більшим і сильнішим; жоден інший жеребець не міг зрівнятися з ним. Лавранс навіть порівнював його з найкращими кіньми, що їх утримували в господарствах аж до самої півночі. Лавранс дав цим коням незвичайні імена – Ріндротт і Сльонгванбауге – через їхню золотаву масть і круглі червонувато-золоті плями на тілі. Мати Ріндротта якось загубилася, відбившись від табуна, коли паслася в горах біля Кнурів; усі думали, що її роздер ведмідь, але пізно восени вона повернулася. Наступного року привела лоша, і всі розуміли, що його батько – не свійський кінь. Тому жеребцю, аби вберегти його, обкурювали ноги сіркою і хлібом, а кобилу віддали до церкви як пожертву. Проте кінь виріс таким неймовірним, що Лавранс тепер казав: «Ліпше втратити пів маєтку, ніж Ріндротта».

Ерленд засміявся:

– Ти не дуже говірка, Крістін, але коли йдеться про твого батька, рот у тебе не стуляється!

Крістін різко замовкла. Перед очима знову виникло обличчя її батька того дня, коли вона сідала на коня, щоб вирушити з Ерлендом. Лавранс намагався триматися весело, бо навколо було багато людей, але Крістін побачила його очі. Він провів долонею по її рукаву, стиснув її руку у своїй. Тоді вона думала лише про те, що рада поїхати. Тепер же знала: скільки житиме, стільки разів, згадуючи той момент, відчуватиме біль у серці.

І ось Крістін, донька Лавранса, взялася за ведення господарства в Гусабю. Щоранку вона вставала задовго до світанку, хоча Ерленд бурчав і намагався силоміць втримати її в ліжку, кажучи, що молодій дружині не годиться так метушитися. Але Крістін не могла байдуже спостерігати за тим, у що перетворився маєток. У її голову раз у раз закрадалася думка: якщо жінка й справді згрішила, щоби потрапити сюди, то нехай так, але ще більшим гріхом буде занедбати все так, як тут. Та людина, яка довела маєток до такого, має відчувати сором.

Уже два роки в Гусабю не було справжнього управителя; сам Ерленд рідко бував удома, та й ніколи не мав особливого

хисту до господарювання. Не дивно, що його представники в різних частинах округи, як підозрювала Крістін, шахраювали з податками, а слуги в самому маєтку працювали так, як їм заманеться. Навести тут лад буде нелегко.

Якось вона заговорила про це з Ульвом, сином Гальдора, слугою Ерленда:

– Треба хоч помолотити, – сказала вона. – Поки не почався забій худоби, хоч би впоратися з тим, що виросло на наших власних ланах. А того зерна, що привезуть із маєтків орендарів, і так небагато.

– Ти ж знаєш, Крістін, що я не хлібороб, – відповів Ульв. – Ми з Гафтором мали б бути зброєносцями Ерленда. Я вже давно не працював на селі.

– Знаю, – відказала вона. – Але, Ульве, мені самій буде складно. Було б добре, якби ти допоміг словом і ділом.

– Бачу, що тобі нелегко буде, – сказав він із ледь помітною посмішкою. Вона завжди була зухвалою та глузливою, і водночас у ній було щось добре, навіть щире. Він дозволяв собі поводитися з Крістін дещо фамільярно, але жінка розуміла: він – свідок їхнього гріха, їхньої ганьби. Вона мусила це терпіти. До того ж Ерленд не сердився на нього за таку поведінку – вони зналися з дитинства. Ульв був родом із Мере, сином дрібного землевласника, сусіда Борда, сина Петера. Звертався до Ерленда на «ти», як і до неї. Та й загалом у цих краях між людьми рідко дотримувалися суворої поваги до знаті.

Ульв, син Гальдора, був високий, кремезний, темноволосий, із гарними очима, але грубою, розв'язною манерою говорити. Служниці на кухні розповідали жахливі історії про нього. У місті він пив без міри, вештався в сумнівних місцях, зате в Гусабю був найнадійнішою людиною, найпрацьовитішим і найрозумнішим. Крістін мимоволі він почав подобатися.

– Не кожній жінці вдалося б упоратися тут після всього, що тут було, – мовив він. – Але, фру Крістін, гадаю, ти впорашся краще за інших. Ти не з тих, хто сидить, зітхає і жаліється. Ти відразу взялася за діло, бо хочеш зберегти те, що залишиться твоїм дітям, хоч інші про це й не думають. І ти знаєш, що можеш